

СТАНОВИЩЕ

ОТ ПРОФ. Д-Р ИРЕНА ИЛИЕВА

Институт за държавата и правото, Българска академия на науките,
София 1000, ул. „Сердика“ № 4, тел. 987 49 02

член на научно жури за публична защита на дисертационния труд на Владимир Огнянов Бабанов – редовен докторант в катедра „Международно право и международни отношения“ на Юридическия факултет на Софийския университет „Св. Климент Охридски“ на тема:

„АМЕРИКАНСКОТО ГЛОБАЛНО ЛИДЕРСТВО В ПРЕХОДА КЪМ МНОГОПОЛЮСЕН СВЯТ“

за присъждане на образователна и научна степен „ДОКТОР“ по професионално направление 3.6. Право (Международно право и международни отношения)

I. **Общо описание на представения дисертационен труд**

Докторантът е представил дисертационен труд в обем от 203 нестандартни страници, включително списък на съкращенията, въведение, три глави, заключение, приложения: 10 таблици, 6 фигури, 4 снимки и списък на използваната литература. Всъщност дисертацията е по-голяма от посочения обем.

Трудът е посветен на един динамично развиващ се проблем: структурата на системата на международните отношения и мястото на САЩ в нея като глобална сила.

Още в увода, обосновавайки актуалността на изследването Владимир Бабанов извежда твърдението, че крахът на еднополюсния модел се е превърнал в трайна концепция за част от научната общност, медии и общество. Но международната система все още не е мултиполярна и вероятно няма да се превърне в такава, според автора, въпреки че промените в нея са многобройни. Основната теза, че светът ще остане еднополюсен е формулирана още на с. 12.

Предметът на изследването е ясно формулиран: американското лидерство, неговите измерения, проявления и характеристики, тъй като от 1989 г. насам американското превъзходство над другите субекти е признат факт, както и съществуването на еднополюсен структурен модел. Посочени са и основните причини за това: икономическата криза от 2007 – 2008 г., войните в Ирак и Афганистан и възхода на Бразилия, Русия, Индия, Китай и Южна Африка (БРИКС).

Структурата на изследването е логически издържана и сравнително балансирана с обосноваван превес на Глава Втора, посветена на характеристиките на американското глобално лидерство.

В увода докторантът обосновава актуалността и значението на изследвания проблем. Още тук Владимир Бабанов подхожда критично към въпроса за американското лидерство и еднополюсния модел. Както сочи авторът „краят на “американския свят” съвсем не би означавал навлизане в мирен международен строй, защото новите сили,

които ще доминират в света вероятно няма да споделят принципите за отворена глобална икономика, демократични принципи и върховенство на закона“.

Ясно и точно са формулирани обектът на изследване, предметът, целта и задачите на труда. Използвана е подходяща методология: теоретичният подход, статистическия, геополитическия и исторически анализ.

Глава първа (в обем от 46 с.) изяснява изследователския подход на автора. Представяйки накратко двете школи: на реализма и либерализма, Владимир Бабанов достига до извода, че те са недостатъчни сами по себе си да обяснят процесите в международните отношения, което обосновава възприемането на интегриран подход.

Дисертационният труд има ясно установени времеви граници: от 1989 г. до днес. Възприемайки исторически подход, докторантът обосновава американската позиция на суперсила с разпада на Съветския съюз, поемането на ръководна роля в ООН, сериозния ръст на американската икономика. Същевременно той извежда и други фактори: възхода на Китай, Индия, Бразилия, Русия, Турция, Южна Корея и други, събитията в Сомалия и Руанда, терористичната атака от 11 септември 2001 г. Аргументирано са показани факторите, подкопаващи лидерската позиция на САЩ и загубата на „мека сила“: двете войни в Афганистан и Ирак, икономическа криза от 2007-2008 г. и „свръхреакция“ на терористичните актове от 11 септември 2001 г.

Параграф 3 от тази глава представя поляритета в съвременния свят, като не подминава недържавните актьори. Представен е Китай като нов център на сила с предимства и ограничения; Япония, преживяваща поредната трансформация в своята история; Индия; Русия, ЕС и Бразилия.

Особен принос на дисертационния труд е анализирателното на „новите играчи“: мултинационалните корпорации, частните военни компании, терористичните организации и кредитните рейтингови агенции.

Направен е обоснован извод, че са налице качествени изменения в системата на международните отношения, но структурни промени все още не се забелязват - САЩ остават единствената суперсила.

Глава втора (69 с.) проследява исторически американския възход, който позволява на автора да представи неговите движещите сили и как страната се превръща в най-влиятелната и мощна държава в момента.

Изследвана е базата на американското лидерство: мрежата от военно-икономически съюзи, членството в споразумения за свободна търговия, военни съюзи, умелото съчетаване на „твърдата“ и „меката“ сила. Сполучливо са анализирани икономическите инструменти за поддържане на лидерската позиция на САЩ: бюджетен дефицит, дълг (вътрешноправителствен и публичен), инфлация и икономически растеж (с. 91 – 97).

Представена е и военната сила на САЩ в сравнение с Китай, Русия, Великобритания и Япония (с. 97), както и високотехнологичното оборудване на американската армия.

Авторът отново прави обоснован извод, че „Всички тези основни фактори-твърдата военна сила в комбинация с множеството измерения на „меката“ такава - силна икономика, мащабна търговия, иновативност и динамика на икономиката, университети, които обучават бъдещия световен елит, както и американската масова култура, имаща глобален характер, придават на САЩ възможности за влияние, с каквито останалите големи сили не разполагат към момента“. (с. 105).

Параграф 3 от Глава Втора представя регионалната политика на САЩ. Не случайно на първо място се разглежда отношението с Източна Азия – особено динамично развиващ се икономически регион и с голям брой ядрени сили. Владимир Бабанов представя основните предизвикателства: Тайван, спора за Курилските острови между Русия и Япония, между Токио и Пекин за островите Сенкаку, корейската ядрена програма, енергийната сигурност и надпреварата за ресурси и др. Споделям мнението на автора, че Тайванският и Корейският въпрос са „две твърде сложни геополитически главоблъсканици, концентриращи в себе си огромен заряд, който може да се отприщи с разрушителна сила“. (с. 115).

Като използва обявения за основен интегриран подход Владимир Бабанов прави интересни модели на прогнози за развитието на отношенията в Източна Азия. (с. 118 – 119). Авторът счита, че „Системата на международните отношения навлиза в период на повишен хаос, от който е възможно да се появи двуполусен или мултиполярен свят“. (с. 119).

Параграфът, посветен на Близкия изток изследва дълготрайния ангажимент на САЩ в региона. Посочени са непредвидимите резултати след изтеглянето на мисията ISAF в Афганистан, въпросът с ядрената програма на Иран, събитията в Сирия и др.

Отношенията Европа - САЩ са представени в тяхната комплексност, усложнени от икономическата криза и различните външнополитически приоритети и енергийна зависимост/независимост на големите и малките държави-членки на ЕС.

Представено е и актуалното състояние на отношенията САЩ – Русия с фокус върху кризата в Украйна и позициите на двете сили към нея.

Докторантът прави интересни изводи като напр. на с. 145, че „Образът за „всеомогщата“ Америка от близкото минало всъщност се базира на мит, който никога не е бил реалност, и сравнението със сегашната Америка дава изкривена представа за значението ѝ през 21-ви век. САЩ никога не са могли напълно да влияят на световните събития и този факт остава непроменен днес“. От друга страна, „САЩ остават полюс без равностоен аналог“. (с. 147).

Глава Трета (26 с.) анализира последиците за българската външна политика и стратегия. На въпроса: какво е мястото на България в „американския свят“ Владимир Бабанов отговаря еднозначно: „България не успява да се интегрира пълноценно в установения „американски ред“, особено в икономически аспект“.

Сближаването със САЩ е представено като основно направление на българската външна политика, наред с участието на страната ни в интергационна общност като ЕС и военно-политически съюз като НАТО. Докторантът обобщава: „Въпреки тази цивилизационна принадлежност, българският национален интерес трябва да бъде водещ за България, а интересите на ЕС и НАТО да бъдат част от този интерес, но не и да го заместят“.

Заключението концентрира основните изводи на автора и съдържа изводи относно трансформацията на еднополусния модел към многополусен. Възходът на „другите“, според Владимир Бабанов не намалява американската изключителност (с. 176). Като цяло авторът отстоява тезата за запазване на американското лидерство. Все пак, той не изключва вероятността „да се стигне до сблъсък със страни, недоволни от сегашното статукво, когато се почувстват достатъчно готови за това“. Изводите относно България са доста „катастрофални“, но се вписват в общия критичен тон на авторовото изложение.

II. Оценка на научните и практически резултати и приноси в дисертацията

Несъмнено достойнство на дисертационния труд е изборът на темата. Предметът на изследване е изключително актуален, динамично развиващ се процес с трудна прогнозируемост.

Приносите имат прогностичен и конкретно-практически характер.

- На първо място следва да подчертая научната смелост на автора да защити теза, която не съответства на общоприетата за „упадъка“ на САЩ. Тя е обоснована диалогично, като Владимир Бабанов се стреми в цялото изложение да привеждава аргументи „за“ и „против“;
- Отстояването на собствена научна концепция заслужава да бъде отбелязано като принос на автора;
- Основният извод, че многополюсният модел не означава по-добър баланс на силите може да предизвика плодотворен научен спор;
- Сред практическите резултати може да се отбележат интересните прогностични модели на развитие на отношенията в Източна Азия, Близкия Изток, отношенията САЩ- Русия, САЩ – ЕС и др.
- Практико-приложен характер имат и изведените икономически аргументи за бъдещото развитие на системата на международните отношения;
- Тези анализи имат особено значение за малка държава като България, която както подчертава авторът „гравитира в сферата на влияние на една или друга голяма сила“;
- Принос на труда представлява анализа на „новите играчи“, недържавни субекти на международните отношения;
- В дисертационния труд има много интересни изводи: напр. на с. 145, с. 147 и др.;
- Трябва да отбележа и чудесното онагледяване на дисертацията със схеми, диаграми, снимков материал, както и хубавия стил на изложение на мисълта.

Авторът показва умение да очертае проблематиката на изследването, да използва подходяща методология, самостоятелно и критично мислене и формулирането на съществени изводи. Докторантът има две публикации по темата на дисертацията.

III. Критични бележки и препоръки

Като цяло дисертационният труд предизвиква размисъл за бъдещото състояние на системата на международните отношения. В стремежа си към балансирано представяне на тезите ми се струва, че Владимир Бабанов изпада във вътрешни противоречия относно ролята на САЩ. Това, обаче е мое субективно убеждение, което не накърнява цялостното отлично впечатление от дисертационния труд.

Намирам противоречие между изложението в дисертационния труд на с. 112, което считам за обосновано и извода в автореферата, че Тайванският въпрос би могъл, евентуално да се разреши със сила. Последните ми търсения в тази материя ме навеждат на мисълта за запазване на сегашното статукво.

Бих препоръчала на докторанта да продължи бъдещи изследвания в материята, което несъмнено ще допринесе за „избистряне“ и верифициране на изложените тези.

Посочените критични бележки не са от съществено значение и не се отразяват на качеството на дисертационното изследване и отличното впечатление от него.

IV. Заключение

Изложените преценки за научните приноси на разглежданото дисертационно изследване и направените препоръки могат да послужат като основа за оценката на научната подготовка и качества на докторантката.

Това, което може да се обобщи от представения дисертационен труд на Владимир Огнянов Бабанов, е способността за избор на актуален и динамично развиващ се проблем, който е с голямо практическо значение за българската външна политика

Авторът доказва солидна академична подготовка, показва умения за самостоятелно изследване на сложни явления, за моделиране на състояния на системата на международните отношения и в крайна сметка за прогнозиране.

Дисертационният труд отговаря на изискванията на чл. 6, ал. 3 от Закона за развитие на академичния състав в Р България, на чл. 27 от Правилника за неговото прилагане и на чл. 66 от Правилника за условията и реда за придобиване на научни степени и за заемане на академични длъжности в Софийския университет „Св. Кл. Охридски“, поради което давам **ПОЛОЖИТЕЛНА ОЦЕНКА и предлагам убедено Научното жури да даде на Владимир Огнянов Бабанов образователната и научна степен „доктор“ по научната специалност „право“ (Международно право и международни отношения).**

Член на научното жури:

Дата: 7.01.2015 г.

Проф. д-р Ирена Илиева